

Locuirea socială în București

Doctorand: Irina Zamfirescu

Coordonator științific: Prof. Dr. Liviu Chelcea

Această cercetare analizează modul în care autoritățile publice din Municipiul București gestionează problema locuirii pentru persoanele defavorizate social, care nu își pot permite costul locuirii pe piața liberă și care ajung în situații limită de evacuare. În cadrul lucrării am analizat contextul legal, politicile locale care descriu mecanismele de finanțare și de sporire a stocului de locuințe publice și sistemul de distribuire a locuințelor în regim social. Având în vedere problemele acute din acest domeniu, am analizat modul în care autoritățile publice răspund la situațiile de evacuare, precum și mecanismele prin care persoanele evacuate răspund la această dramă. Astfel că, timp de cinci ani, am documentat, folosind metode din domeniul antropologiei angajate, șapte evacuări și tentative de evacuări ale unor persoane din București.

Pentru a analiza dimensiunile locuirii sociale și evacuările din București, am folosit elemente teoretice precum definiția *domicidului*, oferită de Porteous și Smith (2001), care folosesc acest termen pentru a descrie fenomenul prin care locuințele oamenilor sunt distruse sau înstrăinate de către autorități publice sau diferiți actori privați. Pe parcursul lucrării am utilizat definiția evacuării dată de Desmond (2015), care descrie fenomenul ca orice mutare forțată dintr-un imobil pe care oamenii îl recunosc ca fiind acasă. Pe parcursul lucrării am argumentat pentru teoria lui Waquant cu privire la prezența elementelor de violență structurală în domeniul locuirii sociale și a retragerii statului din domeniul asistenței sociale în domeniul locuirii.

Am realizat o analiză a tuturor textelor de lege care normează locuirea socială, precum și diferite analize și strategii, elaborate atât la nivel central, cât și de autoritățile publice locale din București. Pentru a identifica corect locul pe care locuirea socială îl ocupă în agenda politică și economică, am analizat bugetele Primăriei Municipiului București și toate hotărârile de Consiliu General (din perioada 2008 - 2018) care vizează locuirea. Concluzia majoră a acestei secțiuni este că, în fapt, nu există nicio constrângere din partea autorităților de a sprijini persoanele defavorizate social în domeniul locuirii, lucru care conduce la un stoc de locuințe publice incluse în circuitul social mult sub numărul de locuințe necesare (așa cum reiese din dosarele depuse prin care sunt solicitate locuințe sociale).

În ceea ce privește datele etnografice din această lucrare (șapte evacuări), am descris episoade particulare și drame profund individuale. Cu toate acestea, există anumite comportamente, de ambele părți (persoane evacuate și autorități publice) care pot fi generalizate și ne pot duce mai aproape de niște răspunsuri cu privire la condițiile în care au loc evacuările.

Dincolo de penuria locuințelor sociale, mecanismele instituționale de gestionare a evacuărilor pare să nu ofere soluții acceptabile de locuire, iar oamenii, subiect al evacuărilor, par să aibă reflexul protestului, simțindu-se neîndreptățiți de abordarea serviciilor sociale și a decidenților politici. De-a lungul cercetării am observat elemente comune tuturor evacuărilor, care par să răspundă întrebărilor de cercetare cu privire la răspunsul instituțional la evacuări și la experiențele individuale ale oamenilor în chiar primele momente de după evacuare.

Strategii de supraviețuire

Toate comunitățile documentate în această lucrare s-au simțit nedreptățite, abandonate și au avut reflexul unor forme de protest. Pentru toate persoanele evacuate exista perspectiva evacuării. Pentru unii era o certitudine (în sensul existenței unor documente juridice care îi anunțau că urmează să fie evacuați), dar pentru alții era doar o intuiție de rău-augur. Astfel că aproape toți au încercat, preventiv, să intre în circuitele birocratice pentru a solicita locuințe sociale. Parte dintre ei, așa cum am aflat de la reprezentanții instituțiilor publice, aveau dosare incomplete sau documente care expiraseră. Mulți dintre oameni s-au declarat înfrânți de birocrăția și de costurile asociate acestui proces (taxe notariale, transport către localitățile de naștere etc), argumentând în acest fel motivul pentru care dosarele lor nu erau complete. Unii dintre ei au renunțat definitiv chiar și la a depune aceste dosare, acuzând reprezentanții instituțiilor publice de ostilitate și de strategii de descurajare.

Viața în stradă este un test de rezistență fizică și psihică. Improvizarea unor adăposturi care să îi protejeze de intemperii și de frig, accesul la apă sau toaletă, igiena precară și prezența dăunătorilor au fost cele mai mari dintre problemele oamenilor care au locuit în stradă. Pe de altă parte, viața în stradă i-a obligat să funcționeze și să acționeze, simultan, în cel puțin trei planuri: în relația cu angajatorii, pentru a-și păstra locurile de muncă, în relația cu propriii copii, astfel încât să nu abandoneze școala, dar și în relația cu societatea și cu decidenții, care trebuiau să-i vadă fizic în *tabăra de rezistență*, pentru a transmite mesajul lor de revoltă.

Contactul cu autoritățile publice a fost traumatic și aproape niciodată nu a fost înțeles în termeni de *sprijin*. Oamenii au simțit fiecare dintre vizitele direcțiilor de asistență socială mai degrabă ca strategii de intimidare și de protecție a interesului primăriei, pentru a minimiza

prejudiciile de imagine. Soluțiile propuse de autorități nu au fost considerate de beneficiari niciodată ca fiind rezonabile, ci mai curând strategii de destructurare a comunității.

Separarea familiilor (cazarea separate a femeilor și a bărbaților) nu a fost niciodată acceptată ca soluție, deși a fost propusă în aproape toate evacuările la care am asistat (excepție o face evacuarea din Iacob Andrei).

Relația dintre autoritățile publice și persoanele evacuate a fost marcată de tensiune și neîncredere reciprocă. Strategia oamenilor a fost de a se asigura că la discuțiile importante eram de față fie noi, reprezentanții organizațiilor non-guvernamentale, fie presa. Mediatizarea situației prin care treceau a fost, în opinia lor, singura modalitate prin care autoritățile publice puteau fi convinse să îi sprijine. Rezistența în stradă, pentru cât mai mult timp, era, în opinia lor, singura soluție pentru a constrânge autoritățile să îi considere o *problemă*. Atâta timp cât ocupau acest loc în oraș, erau o problemă pentru autorități, una de imagine, dar suficient de importantă cât să existe o preocupare pentru situația lor.

Fiecare exercițiu de protest, indiferent de amploarea lui, a fost în egală măsură un act de curaj și de disperare. De nestrămutat în convingerea lor că familiile trebuie să rămână împreună, și-au asumat riscurile locuirii în stradă sau ale unor proteste, în ciuda amenințărilor și a abandonului din partea instituțiilor publice.

Politici sociale de imagine

Toate intervențiile autorităților publice, legate de acomodarea oamenilor ulterior evacuărilor forțate, au fost tardive. De fapt, un răspuns corect la iminența evacuării ar fi fost ca evacuarea forțată să nu mai aibă loc pentru că oamenii ar fi fost deja în noile locuințe.

Pornind de la studiile de caz incluse în această lucrare, politicile sociale de locuire din București par să fie influențate de doi factori. Pe de o parte, avem precaritatea stocului de locuințe sociale, pe care de multe ori am văzut-o ca fiind convenabilă pentru autoritățile publice. Penuria de locuințe s-a dovedit a fi convenabilă pentru autorități care nu au mai fost nevoite să fie creative sau atente la nevoile și particularitățile cazurilor sociale pe care ar fi trebuit să le asiste. Fiecare dintre vizitele la autoritățile publice care aveau pe agendă o evacuare începea cu *nu avem locuințe*, de aici decurgând același tip de soluții inacceptabile pentru oamenii evacuați. Al doilea factor decisiv este răspunsul în condiții de criză. Acest moment este fie înainte, foarte aproape de ziua evacuării, fie chiar în ziua evacuării, momente în care oamenii sunt tensionați și escaladarea conflictului este inevitabilă. În nici unul dintre cazurile documentate autoritățile nu au depus toate diligențele pentru a-i informa și a-i asista din timp pe viitorii evacuați, astfel

încât evacuarea să nu fie traumatizantă, ci să fie doar o etapă administrativă dintr-un proces care nu exclude dreptul la locuințe accesibile pentru persoanele defavorizate.

În toate cazurile de evacuare am asistat la discuții mai degrabă violente și imperative, în care autoritățile excludeau apriori ideea de consultare a oamenilor cu privire la situația în care se află și la posibilele soluții de remediere.

În niciun caz de evacuare autoritățile publice nu au luat în considerare problema depozitării bunurilor persoanelor evacuate. Scoase în stradă, în unele cazuri chiar luate de mașina de gunoi, bunurile oamenilor nu au fost niciodată o preocupare pentru forțele de intervenție sau pentru serviciile sociale.

În toate cazurile documentate, soluțiile propuse de asistenții sociali au vizat separarea familiilor. Administrația publică locală nu a propus soluții pentru locuirea temporară a familiilor, în integralitatea lor. În ciuda faptului că există centre rezidențiale pentru familii la nivelul unor sectoare, niciun asistent social nu a propus o astfel de soluție pentru comunitățile evacuate.

Fiecare evacuare a avut loc într-un climat intimidant pentru persoanele implicate, în afara misiunii serviciilor de asistență socială și mereu în prezența poliției locale. Constanta amenințării că vor fi luați copiii din familii pentru că locuiesc în condiții improprii sau judecățile de valoare ale asistenților sociali cu privire la rezistența femeilor de a fi separate de soț/concubin în defavoarea adăpostirii copilului au fost unele dintre cele mai agresive forme de gestionare a situațiilor de criză.

Poliția Locală a ocupat un loc nejustificat de mare în economia evacuirilor și a perioadelor în care oamenii au locuit în stradă. Deși rolul acestora, conform spuselor lor, era de a asigura liniștea publică, nu de puține ori aceștia s-au erijat în negociatori și în factori de presiune asupra oamenilor evacuați, încercând să îi convingă să părăsească zona. Precum adevărați agenți de comunicare pentru protejarea imaginii autorității publice, mereu a existat aparența unei agende ascunse în care reprezentanții Poliției Locale aveau un mandat de a scurta pe cât posibil locuirea în stradă a celor evacuați.

Episoadele etonografice descrise în această lucrare prezintă un univers în care persoanele vulnerabile social nu sunt considerate parteneri de dialog, ci mai degrabă subiectul unor decizii luate în absența lor, acei oameni despre care autoritățile publice discută preponderent la diateza pasivă.

La finalul demersului de cercetare am avut imaginea completă a autorității publice locale din București care, prin decidenții politici, amâna *sine die* reducerea raportului dintre dosarele de locuințe sociale depuse și locuințele sociale disponibile. Lipsa transparenței în gestionarea stocului de locuințe publice, numărul mic de unități locative puse în circuitul social și prioritizarea locuințelor de serviciu (pentru medici sau angajați ai primăriei) înaintea locuințelor sociale sunt simptome ale unor decidenți politici care refuză să-și asume o agendă socială. În ceea ce privește persoanele direct responsabile de gestionarea evacuărilor din direcțiile de asistență socială (așa cum a reieșit din documentarea studiilor de caz cuprinse aici), lipsa de înțelegere a dramelor personale care decurg dintr-o evacuare, lipsa unei voci în raport cu politicul (primar și consiliu) și, uneori, chiar o atitudine vădit incriminatoare față de persoanele evacuate îi limitează la soluții total necalibrate nevoilor socio-economice ale familiilor care se regăsesc în situația de a-și abandona locuința.